

AUTONOMĀ INTERPRETĀCIJA BRISELES I BIS REGULĀ

AUTONOMOUS INTERPRETATION IN THE BRUSSELS I BIS REGULATION

Inga Kačevska, *Dr. iur*

Latvijas Universitātes asociētā profesore,
zvērīnāta advokāte

Summary

This contribution discusses the autonomous interpretation of concepts in the Brussels I bis regulation. It explains a meaning of “autonomous interpretation” and gives guidance for establishment of autonomous concepts in the Regulation. Most particularly, this article deals with the autonomous meanings of “sale of goods”, “provision of services”, “object rights *in rem* in immovable property or tenancies” and difficulties of application of those concepts in the courts of Latvia.

Atslēgvārdi: Regula 1215/2012, autonomā interpretācija, jēdzieni “preču iegāde”, “pakalpojuma sniegšana”, “lietu tiesības saistībā ar nekustamo īpašumu vai nekustamā īpašuma nomu/īri”

Keywords: Regulation 1215/2012, autonomous interpretation, concepts: “sale of goods”, “provision of services”, “object rights *in rem* in immovable property or tenancies”

Ievads

Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (turpmāk – Briseles I bis regula vai Regula)¹ ir Eiropas starptautiskā civilprocesa pamatākmens, kas atvieglo brīvu sprieduma kustību un veicina paredzamāku tiesu pieejamību pārrobežu strīdos. Tā kā katrā dalībvalstī civilprocess atšķiras, lai nodrošinātu skaidrus, pat daļēji harmonizētus noteikumus un to vienveidīgu piemērošanu, īpaša uzmanība ir jāpievērš Briseles I bis regulas interpretācijai.²

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1215/2012 (2012. gada 12. decembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. OVL, 20.12.2012., 351, 1.–32. lpp.

² Par Eiropas Savienības tiesību interpretāciju Sk.: Kačevska I., Rudevska B., Buka A., Dambergs M., Fillers A. Rekomendācijas un vadlinijas “Efektīva Eiropas Savienības tiesību aktu pārrobežu tiesiskās sadarbības jomā civillietās izstrāde, pārņemšana, ieviešana un piemērošana (Latvija, Ungārija, Vācija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste)”. Tieslietu ministrija, Zvērinātas advokātes Ingas Kačevskas birojs, 2015, 16. lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/EST%20judikatura/TM_vadlinijas_ES%20parrobezu.pdf

Lai gan Briseles I bis regula un citi Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību akti praksē tiek bieži piemēroti, tomēr jēdzienu autonomā interpretācija juristiem vēl aizvien rada grūtības.³

Ar atsevišķu Latvijas tiesu spriedumu piemēru palīdzību šajā rakstā autore vēlas analizēt, kā pareizi būtu piemērojama autonomā kvalifikācija praksē un kā tas var ietekmēt sprieduma motivāciju vai pat lietas iznākumu.⁴

1. Autonomā interpretācija

Autonomā interpretācija jeb kvalifikācija norāda uz to, ka noteiktie jēdzieni ES tiesībās ir jātulko, atsaucoties, pirmkārt, uz minētās regulas mērķiem un sistēmu, otrkārt, uz vispārējiem principiem, kuri izriet no visu valstu tiesību sistēmām.⁵ Piemēram, interpretējot Regulu, ir jāņem vērā arī preambula, iepriekšējās tās versijas un ES tiesas (turpmāk – EST) spriedumi par šīm versijām,⁶ ja vien konkrētie jēdzieni var tikt kvalificēti par līdzvērtīgiem, t. i., konkrētie noteikumi nav grozīti. Tāpat ir jāņem vērā arī citos Kopienas tiesību aktos definētie jēdzieni.⁷

Regulas autonomai interpretācijai var izmantot arī starptautiskās konvencijas, piemēram, 1980. gada Vīnes konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem (turpmāk – CISG).⁸ Pirmkārt, šie starptautisko instrumenti ir ietekmējuši Regulas tekstu. Otrkārt, konkrētās konvencijas ir spēkā gandrīz visās ES dalībvalstīs. Unificēta jēdzienu interpretācija neatrauj ES tiesības no starptautiskajām tiesībām un vismaz starptautiskajās privāttiesībās rada vienotu un paredzamu izpratni par konkrētiem jēdzieniem.

Pirmais un galvenais secinājums ir tas, ka konkrētie jēdzieni nevar tikt tulkoti, piemērojot vai atsaucoties uz nacionālajām tiesībām, jo tās var būtiski atšķirties katrā dalībvalstī. Izdarot norādes uz nacionālajām tiesību normām, tiek radīti pretrunīgi

³ Sk., piemēram: Kačevska I., Rudevska B., Buka A., Dambergs M., Fillers A. Pētījums “Eiropas Savienības Tiesa un tās judikatūras pārrobežu tiesiskās sadarbības jomā civillietās ietekme uz nacionālajām tiesām un iestādēm (Latvija, Ungārija, Vācija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste)”. Tieslietu ministrija, Zvērinātas advokātes Ingas Kačevskas birojs, 2015, 36. lpp. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/TM_Petij_ES_Tiesa_un_tas_judikaturas_parrobezu_tiesiskas_sadarb_joma_civillietas_ietekme_uz_nac_tiesam_un_istadem.pdf [aplūkots 15.02.2022.].

⁴ Raksta autorei nav nekādas saistības ar šeit minētajām lietām, tās atrastas anonimizētajā tiesu nolēmumu datubāzē (manas.tiesas.lv).

⁵ EST 28.02.2019. spriedums lietā C-579/17 Gradbeništvo Korana, 46. § un tajā minētā judikatūra.

⁶ Briseles 1968. gada 27. septembra konvencija par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās (konsolidētā versija). OVC 27, 26.01.1998, 1.–27. lpp.; Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1215/2012 (2012. gada 12. decembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās, komercietās, OV L 351, 20.12.2012., 1.–32. lpp.

⁷ Piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 593/2008 (2008. gada 17. jūnijs) par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I). OV L 177, 04.07.2008, 6.–16. lpp.; Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 864/2007 (2007. gada 11. jūlijs) par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (Roma II), OV L 199, 31.07.2007., 40.–49. lpp. u. c.

⁸ 1980. gada Vīnes konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem. Latvijas Vēstnesis, 03.07.1997., Nr. 170. Sk. arī: 1956. gada Ženēvas konvencija par kravu starptautisko autopārdevumu līgumu (CMR). Latvijas Vēstnesis, 12.01.1994., Nr. 3; 1999. gada Monreālas konvencija par dažādu starptautisku gaisa transporta noteikumu unifikāciju. Latvijas Vēstnesis, 01.12.2004., Nr. 190 u. c.

dalībvalstu tiesu spriedumi, kuros piemērota Regula, tādējādi nesasniedzot galveno šīs interpretācijas mērķi – vienveidīgu Regulas piemērošanu.

Praksē rodas jautājums, kā noteikt, vai Regulas tekstā minētais jēdziens ir autonomš vai ne. EST ir norādījuši:

Saskaņā ar patstāvīgo judikatūru gan no Savienības tiesību vienveidīgas piemērošanas prasības, gan no vienlīdzības principa izriet, ka Savienības tiesību norma, kurā tās satura un piemērošanas jomas noskaidrošanai nav nevienas tiešas norādes uz dalībvalsts tiesībām, parasti visā Savienībā ir interpretējama autonomi un vienveidīgi.⁹

Piemēram, Briseles I bis regulas 62. panta pirmajā punktā ir skaidra norāde uz dalībvalsts tiesībām:

Lai noteiktu, vai puses domicils ir dalībvalstī, kuras tiesā ir celta prasība, tiesa piemēro savus tiesību aktus.

Tātad dažu juridisku jēdzienu izpratne joprojām ir atstāta katras dalībvalsts nacionālo tiesību aktu ziņā,¹⁰ bet tādu nav sevišķi daudz.

Autonomos jēdzienus var noteikt vai nu pats ES likumdevējs konkrētajā tiesību aktā vai EST, veicot ES tiesību aktu interpretāciju.¹¹

Regulā noteiktās definīcijas nav grūti atrast. Piemēram, pārstrādātajā jaunajā versijā tika iekļauts jauns 2. pants, kurā ir dotas definīcijas vairākiem jēdzieniem, kas ir jātulko atbilstoši Regulai, nevis nacionālajām tiesībām.¹² Tomēr šajā pantā nav visas definīcijas, tās attiecas pārsvarā uz spriedumu atzišanu un izpildi, un legāldefinīcijas ir atrodamas arī citos Briseles I bis pantos. Piemēram, Briseles I bis regulas preambulas 15. apsvērumš dod norādi, ka “juridiskas personas domicils jānosaka autonomi, lai kopējos noteikumus padarītu pārskatāmākus un novērstu kolīzijas”. Šis apsvērumš norāda uz 63. panta pirmo punktu, kas nosaka, ka šīs regulas izpratnē juridiskas personas domicils ir vietā, kur ir tās “a) statūtos noteiktā atrašanās vieta; b) galvenais birojs; vai c) galvenā darbības vieta”. Tātad, lai noteiktu juridiskas personas domicilu, nevar tikt piemērots Komerclikums un analogija ar jēdzienu “juridiskā adrese”.

Tomēr sarežģītāk ir tad, ja Briseles I bis regulā ir ietverts jēdziens, bet nav atsauces uz nacionālajām tiesībām, un ir jānosaka, vai konkrētā lieta un situācija ir aptverta ar šo autonomo jēdzienu. Atsevišķi turpmāk minētie piemēri ilustrē,

⁹ Sk., piemēram: EST 07.08.2018. spriedums lietā Nr. C-61/17 Bichat, C-62/17 un C-72/17, 29. § un tajā minētā judikatūra.

¹⁰ Kačevska I., Rudevska B., Buka A., Dambergs M., Fillers A. Pētījums “Eiropas Savienības Tiesa un tās judikatūras pārrobežu tiesiskās sadarbības jomā civillietās ietekme uz nacionālajām tiesām un iestādēm (Latvija, Ungārija, Vācija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste)”. Tieslietu ministrija, Zvērinātas advokātes Ingas Kačevskas birojs, 2015, 36. lpp. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/TM_Petij_ES_Tiesa_un_tas_judikaturas_parrobezu_tiesiskas_sadarb_joma_civillietas_ietekme_uz_nac_tiesam_un_istadem.pdf [aplūkots 15.02.2022.].

¹¹ Turpat, 36. lpp. Sk. arī: Kačevska I., Rudevska B., Buka A., Dambergs M., Fillers A. Rekomendācijas un vadlīnijas “Efektīva Eiropas Savienības tiesību aktu pārrobežu tiesiskās sadarbības jomā civillietās izstrāde, pārņemšana, ieviešana un piemērošana (Latvija, Ungārija, Vācija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste)”. Tieslietu ministrija, Zvērinātas advokātes Ingas Kačevskas birojs, 2015, 16. lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/EST%20judikatura/TM_vadlinijas_ES%20parrobezu.pdf [aplūkots 15.02.2022.].

¹² Piemēram, “spriedums”, “tiesas izlīgums”, “publiskš akts” u. c.

kā tieši EST prakses atziņas var piepildīt ar saturu konkrētos Regulas autonomos jēdzienus.

2. Briseles I bis regulas 7. panta pirmais punkts: piemērošana un autonomie jēdzieni

Briseles I bis regulas 7. panta pirmais punkts nosaka (autores izcēlumi: treknrakstā – autonomie jēdzieni; pasvītroti jēdzieni, kam jāpievērš uzmanība):

Personu, kuras domicils ir kādā dalībvalstī, var iesūdzēt citā dalībvalstī:

1. a) **lietās, kas attiecas uz līgumiem**, – attiecīgās saistības izpildes vietas tiesās;
- b) *šā noteikuma mērķiem un, ja vien nepastāv citāda vienošanās, attiecīgās saistības izpildes vieta ir:*
 - **preču iegādes** gadījumā – vieta dalībvalstī, kur saskaņā ar līgumu preces piegādāja vai tās būtu bijis jāpiegādā,
 - **pakalpojumu sniegšanas** gadījumā – vieta dalībvalstī, kur saskaņā ar līgumu pakalpojumu sniedza vai tas būtu bijis jāsniedz [..]
- c) *ja nepiemēro b) apakšpunktu, tad piemēro a) apakšpunktu.*

Pirmais panta teikums attiecas uz visiem septiņiem panta punktiem, tomēr šeit tiks analizēts tikai pirmais punkts. Pirmkārt, šis teikums nosaka prasītājam īpašus un fakultatīvus jurisdikcijas noteikumus, kas ir alternatīvi Regulas 4. panta pirmajam punktam.¹³ Ar šo teikumu tiek līdzsvarotas prasītāja un atbildētāja tiesības, jo ļauj ne tikai prasītājam izvēlēties vienu no šiem jurisdikcijas pamatiem, bet arī tiek piedāvāta alternatīvam klasiskajam principam, ka atbildētāju var iesūdzēt tikai pēc tā domicila vietas. Otrkārt, minētais teikums nosaka, ka tikai atbildētājam ir jābūt domicilam dalībvalstī, tātad šis pants piemērosies arī tad, ja prasītājs ir no trešās valsts.

Tālāk analizējot 7. panta pirmo punktu, ir jāievēro, ka b) apakšpunkts ir *lex specialis*, tātad, ja nepiemērojas b) apakšpunkts, piemērojas c), bet tas attiecīgi norāda uz a).¹⁴ Šāda punkta konstrukcija tiek kritizēta un ieteikts, pārskatot šo regulu, to vienkāršot un padarīt skaidrāku, bez dubultām atsaucēm.¹⁵

Regulas 7. panta pirmais punkts piemērosies tad, ja puses nav vienojušās par vispārējās jurisdikcijas tiesu, kura ir kompetenta skatīt strīdu. Piemērojot šo punktu, sākotnēji ir jākonstatē, vai pastāv “lieta, kas attiecas uz līgumiem”. Arī šis jēdziens ir jātulko neatkarīgi no nacionālajām tiesībām, un dalībvalsts tiesas nevar piemērot nacionālās tiesības,¹⁶ t. i., tas ir jātulko plaši, un uz to var attiecināt situācijas, kad persona brīvprātīgi ir uzņēmusies pienākumus attiecībā pret citu personu un uz kuru

¹³ “Saskaņā ar šo regulu personas, kuru domicils ir kādā dalībvalstī, var iesūdzēt minētās dalībvalsts tiesā neatkarīgi no viņu pilsonības.”

¹⁴ European Commentaries on Private international Law. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation [ed. Magnus U., Mankowski P.], otto schmidt, 2016, p. 161.

¹⁵ Hess B. Reforming the Brussels I bis Regulation: Perspectives and prospects. Max Planck Institute Luxembourg for Procedural Law, 2021, p. 10.

¹⁶ EST 17.06.1992. spriedums lietā Nr. C-26/91 Handte v. TMCS, 10. §.

balstās prasītāja prasība.¹⁷ Prasība, ar kuru tiek lūgts konstatēt atbildētāja atbildību un kura nav lieta, kas attiecas uz līgumiem, ir 7. panta otrā punkta tvērumā, t. i., tās ir “lietas, kas attiecas uz neatļautu darbību vai kvazideliktu”¹⁸ (arī autonomi jēdziens).

2.1. Jēdzieni “preču iegāde” un “pakalpojumu sniegšana”

Kā minēts iepriekš, hierarhiski Regulas 7. panta pirmais punkts ir jāpiemēro, sākot ar b) apakšpunktu, t. i., sākotnēji jākonstatē, vai prasība izriet no pirkuma pārdevuma vai pakalpojuma līguma.

Jēdzieni “preču iegāde” un “pakalpojumu sniegšana” ir tulkojami autonomi.¹⁹ Arī piemērojot Romas I regulu, šie jēdzieni ir jāinterpretē tāpat, kā piemērojot Briseles I bis regulu.²⁰ Tomēr, kā pierāda turpmāk analizētais tiesas prakses piemērs, ne tikai autonomā interpretācija, bet arī šo divu līgumu nošķiršana praksē sagādā zināmas grūtības.

***Lietas fakti.** Prasītājs – tipogrāfija SIA DH (Latvija) iesniedza prasību par parāda piedziņu Latvijas tiesā pret GVT (Somija) – aģentūru, kas organizē dažādu reprezentācijas materiālu izgatavošanu atbilstoši savu klientu pasūtījumiem. Līgums noslēgts ar oferti un akceptu. 2016. gadā prasītājs sniedzis drukas darbus atbilstoši GVT iesniegtajiem elektroniskajiem maketiem.*

Tiesā prasītājs norādīja, ka pakalpojumi sniegti Latvijā, tādējādi atbilstoši Briseles I bis regulas 7. panta 1. punkta a) apakšpunktam Latvijas tiesai ir jurisdikcija, un saskaņā ar Romas I regulas 4. panta pirmās daļas b) punktu ir jāpiemēro Latvijas tiesības. Savukārt atbildētājs uzstāja, ka ticis noslēgts pirkuma-pārdevuma līgums, preces piegādātas Somijā, tāpēc atbilstoši Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunktam un 4. panta pirmajam punktam (atbildētāja domicils) jurisdikcija ir Somijas tiesai.

Spriedumā tiesa norādīja, ka bez atbildētāja iesniegtajiem specifiskajiem e-maketiem nebūtu iespējams sniegt prasītāja pakalpojumus, tāpēc tas ir uzņēmuma līgums atbilstoši Civillikuma 2212. pantam, un atbilstoši Regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunktam jurisdikcija ir Latvijas tiesai, jo pakalpojums sniegts Latvijā.²¹

Šajā gadījumā Latvijas tiesa ir vērtējusi jēdzienus “preču iegāde” un “pakalpojuma sniegšana” atbilstoši Civillikumam, tomēr tas ir nepareizi, jo abi jēdzieni ir neatkarīgi no nacionālo tiesību definīcijas, tie ir autonomi ES tiesību jēdzieni. Turklāt EST jau ir devusi formulu, kā rīkoties šādās lietās. Proti, Car Trim lietā²² tika uzdots prejudiciālais jautājums par (tagad) Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunktu:

¹⁷ EST 20.01.2005. spriedums lietā Nr. C-27/02 Engler, 48. un 51. §.

¹⁸ EST 24.11.2020. spriedums lietā Nr. C-59/19 Wikingerhof, 23. §.

¹⁹ The Brussels I Regulation Recast. [ed. Dickinson A., Lein E.], Oxford, 2015, p. 138.

²⁰ Romas I regulas preambulas 17. apsvērumi.

²¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 14.05.2019. spriedums lietā Nr. C30459418. Stājies spēkā 20.06.2019.

²² EST 25.02.2010. spriedums lietā Nr. C-381/08 Car Trim.

Vai [tas] ir jāinterpretē tādējādi, ka līgumi par izgatavojamu vai ražojamu preču piegādi, lai gan ir noteiktas pasūtītāja norādes par izgatavojamo priekšmetu iegādi, apstrādi un piegādi, tostarp par ražošanas kvalitātes garantijām, piegādes drošību un raitu pasūtījuma izpildes administratīvo procedūru, ir jākvalificē kā preču pārdošana [pirkums] (pirmais ievilkums), nevis kā pakalpojumu sniegšana (otrais ievilkums)? Kādi kritēriji ir noteicošie, lai veiktu šādu nošķirumu?

Ņemot vērā to, ka regulā netiek doti kritēriji kā nošķirt preču-pirkuma līgumu no pakalpojuma līguma, EST piepildīja ar saturu šos jēdzienus, izmantojot ES²³ un starptautiskās tiesības, EST atsaucās galvenokārt²⁴ uz CISG 3. panta pirmo daļu,²⁵ kas nosaka:

Līgumi preču piegādei, kuras paredzētas izgatavošanai vai ražošanai, tiek uzskatīti par pirkuma-pārdevuma līgumiem, ja tikai puse, kura pasūta preces, neuzņemas saistības piegādāt būtisku daļu materiālu, kuri nepieciešami tādu preču izgatavošanai vai ražošanai.

CISG var un vajag izmantot kā papildu interpretācijas instrumentu, jo konvencija ir viena no populārākajām starptautiskās tirdzniecības jomā,²⁶ tā ir spēkā gandrīz visās ES valstīs, kā arī Briseles I bis regulas teksts ir saskaņots ar šo konvenciju.²⁷ Pēc analogijas piemērojot CISG 3. panta pirmo daļu, EST šajā lietā konstatēja, ka regulas konkrētā punkta izpratnē:

līgumi, kuru priekšmets ir saražojamu vai izgatavojamu preču piegāde, lai gan pircējs ir izteicis konkrētas prasības par preču ieguvu, apstrādi un piegādi un nav piegādājis materiālus, un piegādātājs ir atbildīgs par preces kvalitāti un atbilstību līgumam, ir jākvalificē kā “preču tirgošana”.

Tātad Latvijas tiesa ir pareizi konstatējusi, ka lieta attiecas uz pakalpojuma līgumu, jo atbildētājs ir piegādājis būtisku daļu materiālu, t. i., izmantojot atbildētājas iesniegto elektroniskos failus (maketus), tomēr tiesa nav piemērojusi autonomu kvalifikāciju regulā atrodamajam jēdzienam.²⁸ Kā redzams no šā piemēra, nepareiza

²³ EST atsaucās uz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 1999/44/EK (1999. gada 25. maijs) par dažiem patēriņa preču pārdošanas aspektiem un saistītajām garantijām OV L 171, 7.7.1999., 12.–16. lpp. Zaudējusi spēku ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2019/771 (2019. gada 20. maijs) par atsevišķiem preču pārdošanas līgumu aspektiem, ar kuru groza Regulu (ES) 2017/2394 un Direktīvu 2009/22/EK un atceļ Direktīvu 1999/44/EK (Dokuments attiecas uz EEZ.) PE/27/2019/REV/1 OV L 136, 22.5.2019., 28.–50. lpp. Tomēr šai direktīvai nebija izšķirošas lomas šo jēdzienu interpretācijā.

²⁴ EST atsaucās arī uz ANO 1974. gada 14. jūnija Konvencijas par prasības noilgumu starptautiskajā preču pirkumā-pārdevumā 6. panta 2. punktā noteikto, ka preču pirkumam pielīdzina saražojamas vai izgatavojamas kustamas mantas piegādi, ja vien lietas pasūtītājs nav piegādājis būtisku šādai saražošanai vai izgatavošanai nepieciešamo materiālu daļu. Tomēr minētajai konvencijai ir tikai 30 dalībvalstis, bet ne Latvija vai, piemēram, Somija.

²⁵ EST 25.02.2010. spriedums lietā Nr. C-381/08 Car Trim, 36. §.

²⁶ 94 dalībvalstis. Sk.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=X-10&chapter=10&clang=_en.

²⁷ European Commentaries on Private International Law. Commentary, Vol. 1. Brussels Ibis Regulation, ottoschmidt, 2016, p. 41. Piemēram, Briseles I bis regulas 25. panta pirmā punkta c) apakšpunkts ir saskaņots ar Vīnes konvencijas 9. panta otro daļu.

²⁸ “Ja pircējs ir piegādājis visus vai lielāko daļu preces izejmateriālu, šis apstāklis var būt norāde, lai līgumu kvalificētu kā “pakalpojumu sniegšanas līgumu.” EST 25.02.2010. spriedums lietā Nr. C-381/08 Car Trim, 40. §.

kvalifikācija var norādīt ne tikai uz citu kompetento dalībvalsts tiesu, bet arī uz citām piemērojamām tiesībām strīdam pēc būtības.

Papildus jānorāda, ka “vieta dalībvalstī, kur saskaņā ar līgumu preces piegādāja vai tās būtu jāpiegādā” un “vieta dalībvalstī, kur saskaņā ar līgumu pakalpojumu sniedza vai tas būtu jāsniedz” ir nosakāma atbilstoši pēc pušu vienošanās. Piemēram, ja preču pirkuma pārdevuma līgumā puses ir noteikušas, ka preces piegādā EXW Rīga Incoterms® 2020,²⁹ tad atbilstoši Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunkta otrajam ievilkumam Latvijas tiesai ir jurisdikcija izskatīt strīdu.³⁰

2.2. Aizdevuma līgums kā “pakalpojuma līgums” un tā “saistību izpildes vieta”

Lietas fakti. Igaunijas sabiedrības K maksātnespējas administrators ir cēlis prasību pret Latvijas SIA V par parāda piedziņu. 2019. gada 21. oktobrī starp aizdevēju (prasītājs) un aizņēmēju (atbildētājs) ir noslēgts aizdevuma līgums. Nauda ir tikusi pārskaitīta uz aizņēmēja bankas kontu Latvijā. Aizdevums nav atmaksāts noteiktajā termiņā.

Prasītājs Latvijas tiesas jurisdikciju pamatoja ar Briseles I bis regulas 7. panta pirmo punktu (konkrēts apakšpunkts nav minēts). Atbildētājs paskaidrojums nesniedza un tiesas sēdē nepiedalījās. Sprieduma motīvu daļā ir citēta tikai Briseles I bis regulas 7. panta pirmā daļa.³¹

Šis piemērs ļoti labi parāda, ka ne pušu pārstāvji, ne tiesneši neargumentē, vai prasījums ir Briseles I bis regulas tvērumā, kāpēc konkrētais pants piemērojas, netiek norādīts konkrēts apakšpunkts un tā ievilkums, nav analizēts, kurš no apakšpunktiem attiecas uz aizdevuma līgumu, t. i., vai to aptver b) apakšpunkta otrais ievilkums (“pakalpojuma līgums”) vai ir jāpiemēro a) apakšpunkts.³² Proti, Briseles I bis regulas 7. panta pirmā daļa atsevišķi neizdala aizdevuma līgumus, kas rada zināmas problēmas, jo teorijā tiek norādīts, ka aizdevuma līgumi nav klasiski pakalpojuma līgumi.³³

Taču EST judikatūras izvērtēšana un autonomā interpretācijas principa piemērošana šajā piemērā būtu palīdzējusi motivēt konkrēto spriedumu. Proti, saskaņā ar EST viedokli jēdziens “pakalpojums” Regulas izpratnē nozīmē vismaz to, ka puse, kas šos pakalpojumus sniedz, veic konkrētu darbību, saņemot par to atlīdzību.³⁴ Starp kredītiestādi un aizņēmēju noslēgtā kredītlīgumā pakalpojumu sniegšana izpaužas

²⁹ Incoterms® 2020 by the International Chamber of Commerce (ICC), ICC Publication: 723E, 2019. Jaunā redakcija vēl nav tulkota latviešu valodā.

³⁰ Sk.: EST 09.06.2011. spriedums lietā Nr. C-87/10 Electrosteel Europe, 21.–22. §. Starptautiskās Tirdzniecības palātas izstrādātie Incoterms, kuros definēti un kodificēti parasti starptautiskajā tirdzniecībā lietotu konkrētu noteikumu un klauzulu saturs, tiek atzīti un praktiski īpaši izmantoti. Tādējādi, analizējot līgumu, lai noteiktu piegādes vietu [Briseles I] regulas 5. panta [tagad 7. panta] 1. punkta b) apakšpunkta pirmā ievilkuma izpratnē, valsts tiesai ir jāņem vērā visi šī līguma atbilstošie noteikumi un klauzulas, tostarp, ja nepieciešams, tādi noteikumi un klauzulas, kas ir vispārēji atzīti un paredzēti starptautiskās tirdzniecības praksē, kā Incoterms, tiktāl, ciktāl tie ļauj skaidri noteikt šo vietu.

³¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 09.04.2021. spriedums lietā Nr. C29440220, kas stājies spēkā 11.05.2021. Lietā ir arī atsauce uz Romas I regulas 4. panta pirmā punkta a) un b) apakšpunktu, kā arī Igaunijas Civillikumu.

³² Patērētāju aizdevuma līgumi gan tiek regulēti ar speciāliem jurisdikcijas noteikumiem. (Sk. Briseles I bis regulas 17. panta pirmā punkta b) apakšpunktu.)

³³ European Commentaries on Private international Law. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation [ed. Magnus U., Mankowski P.], ottoschmidt, 2016, p. 124.

³⁴ EST 15.06.2017. spriedums lietā Nr. C-249/16 Kareda, 35. §.

kā šīs kredītiestādes naudas summas izmaksāšana aizņēmējam apmaiņā pret aizņēmēja maksātu atlīdzību, principā, procentu formā.³⁵ Tātad aizdevuma līgums ir kvalificējams kā pakalpojuma sniegšanas līgums Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunkta otrajā ievilkumā.

Te savukārt ir jānosaka līguma raksturojošā saistība, t. i., kur ir saistību izpildes vieta aizdevuma līguma gadījumā. EST piedāvā:

*attiecībā uz kredītlīgumu šī raksturojošā saistība ir pati aizdotās summas piešķiršana, bet aizņēmēja saistība atdot aizdoto summu ir tikai aizdevēja saistības izpildījuma sekas. [...] ja vien nepastāv citāda vienošanās, [...] vieta, kur pakalpojumi ir sniegti [...] kredītiestādes piešķirta kredīta gadījumā ir vieta, kur šai iestādei ir reģistrēts birojs.*³⁶

No šā secinājuma izriet: ja puses līgumā ir vienojušās par saistību izpildes vietu, tad pušu autonomija prevalē un šā punkta izpratnē tā arī būs izpildes vieta. No konkrētā Latvijas tiesas sprieduma nevar secināt, vai puses ir vienojušās par šādu izpildes vietu, kas būtiski var ietekmēt lietas iznākumu. Proti, ja līgumā ir paredzēts, ka aizdevums ir atmaksājams uz Igaunijas sabiedrības bankas kontu Zviedrijā, tad šāda vienošanās ir jāņem vērā, nosakot jurisdikciju (t. i., Zviedrijā), bet, ja nekādas konkrētas vienošanās nav, tad atbilstoši EST autonomai iztulkošanai jurisdikcija ir Igaunijā (pēc aizdevēja juridiskās adreses). Šāda pieeja veicina iespēju prasītājam sniegt prasību savā domicila valstī, lai gan šāds princips ir pretrunā ar iepriekšējo EST praksi.³⁷

Jebkurā gadījumā, ja analizētajā Latvijas tiesas lietā piemērotu iepriekšminēto shēmu, tad saskaņā ar Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunkta otro ievilkumu jurisdikcija nebūtu Latvijā. Tas gan neizslēdza prasītājam celt prasību pēc vispārējiem jurisdikcijas noteikumiem – pēc atbildētāja domicila (Regulas 4. panta pirmais punkts), bet uz šo klasisko principu tiesas spriedumā atsauces nav vispār. Tātad pat tad, ja Latvijas tiesai strīds bija pakļauts, šī pakļautība tika noteikta metodoloģiski nepareizi un nepamatoti. Diemžēl, neiedziļinoties regulu piemērošanas principos, tiek radīta ES tiesībām neatbilstoša prakse.

2.3. Jēdziens “saistību izpildes vieta” Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta a) apakšpunkta izpratnē

Ja netiek konstatēts, ka prasījums ir par pirkuma-pārdevuma vai pakalpojuma līgumu, piemēram, pilnvarojuma, licences vai akcionāru u. c. līgums, tad caur Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta c) apakšpunktu nonākam līdz a) apakšpunktam. Šis apakšpunkts norāda, ka alternatīvā jurisdikcija būs “lietās, kas attiecas uz līgumiem, – attiecīgās saistības izpildes vietas tiesās”. Šis jēdziens ir viens no sarežģītākajiem un pretrunīgākajiem regulā. Pirmkārt, ne visos gadījumos puses ir vienojušās par konkrētu izpildes vietu. Otrkārt, ne vienmēr var noteikt, kur ir

³⁵ EST 15.06.2017. spriedums lietā Nr. C-249/16 Kareda, 36. §

³⁶ Turpat, 41., 42. §.

³⁷ Sk., piemēram, EST 10.06.2004. spriedumu lietā Nr. C-168/02 Krohofer, 20. §: šāda interpretācija nozīmētu, ka tiesas, kurai ir jurisdikcija, noteikšana tiek padarīta atkarīga no nenoteiktiem apstākļiem, tādiem kā vieta, kurā ir cietušā “mantisko attiecību centrs”, un tātad tā būtu pretrunā Kopienā dzīvojošo un nodibināto personu tiesiskās aizsardzības pastiprināšanai, kas ir viens no Konvencijas mērķiem, ļaujot prasītājam viegli identificēt tiesu, kurā tas var vērsties, un atbildētājam – saprātīgi paredzēt, kurā tiesā viņu var iesūdzēt.

saistību (nevis līgumu) izpildes vieta (piemēram, prasībās atcelt līgumu). Ir dažādas teorijas, kā interpretēt šo jēdzienu, tomēr šobrīd dominējošais viedoklis par apakšpunkta piemērošanu ir atrodams ļoti kritizētajā Tessili lietā,³⁸ kura tika noteikts, ka šis jautājums ir jārisina atbilstoši tiesas valsts kolīziju tiesībām. Tātad šis nav autonomas jēdziena regulā, lai gan tas nav ielasāms apskatāmā apakšpunkta tekstā. Saistību izpildes vietai ir jābūt dalībvalstī.

3. Briseles I bis regulas 24. panta pirmā punkta pirmais teikums: piemērošana un autonomie jēdzieni

Briseles I bis regulas 24. panta pirmā punkta pirmā daļa nosaka:

Šādām dalībvalsts tiesām ir izņēmuma jurisdikcija neatkarīgi no pušu domicila: lietā, kuras priekšmets ir lietu tiesības saistībā ar nekustamo īpašumu vai nekustamā īpašuma noma/īre – tās dalībvalsts tiesām, kurā atrodas īpašums.[..]

Pirmkārt, regulas 24. pants ir imperatīvs, no tā nevar atkāpties ar pušu vienošanos. Otrkārt, kā secināms no gramatiskā tulkojuma, šo pantu piemēro, neraugoties uz pušu domicilu, t. i., Latvijas tiesai kā dalībvalsts tiesai ir jānosaka jurisdikcija tieši saskaņā ar šo pantu pat tad, ja puses ir domicilētas trešajās valstīs. Tātad regulas pants piemērosies arī tad, ja strīds, kas ir panta tvērumā, ir radies starp Zimbabves un Austrālijas personām.

3.1. Jēdziens “lieta, kuras priekšmets ir lietu tiesības” “saistībā ar nekustamo īpašumu”

Kā izprast autonomo jēdzienu “lieta, kuras priekšmets ir lietu tiesības” saistībā ar nekustamo īpašumu?³⁹ Ne visi strīdi, kas saistīti ar nekustamo īpašumu, būs aptverti ar šo normu, t. i., tā ir šauri tulkojama.⁴⁰ Tie būs tikai un vienīgi prasījumi *in rem*, bet ne prasījumi *in personam*. Proti, EST ir norādījusi, ka šā panta izpratnē ietilpst prasības, kuru mērķis, pirmkārt, ir noteikt nekustamā īpašuma platību, sastāvu, īpašumtiesības un valdījumu vai citu lietu tiesību esamību attiecībā uz šiem īpašumiem, otrkārt, nodrošināt šo tiesību īpašniekiem ar viņu statusu saistīto prerogatīvu aizsardzību.⁴¹ Prasība dzēst atzīmi zemesgrāmatā par dāvinājuma saņēmēja īpašumtiesībām,⁴² prasība no zemesgrāmatas svītrot hipotēku, kura ir izveidota attiecībā uz nekustamo īpašumu,⁴³ prasība par nedalīta kopīpašuma, kurā ietilpst

³⁸ EST 06.10.1976. spriedums lietā Nr. C-12/76 Industrie tessili italiana / Dunlop AG.

³⁹ Lai pēc iespējas nodrošinātu no šīs konvencijas izrietošo līgumslēdzēju valstu un attiecīgo personu tiesību un pienākumu vienlīdzību un vienveidīgumu, frāzes “lieta, kuras priekšmets ir lietu tiesības uz nekustamo īpašumu” nozīme Savienības tiesībās ir jānosaka autonomi. Sk., piemēram, EST 17.12.2015. spriedumu lietā Nr. C-605/14 Komu u. c., 23. §.

⁴⁰ EST 12.05.2011. spriedums lietā Nr. C-144/10 BVG, 30. §.

⁴¹ EST 16.11.2016. spriedums lietā Nr. C-417/15 Schmidt, 30. §.

⁴² Turpat, secinājumi.

⁴³ EST 14.02.2019. spriedums lietā Nr. C-630/17 Milivojevič, 4. secinājums.

nekustamais īpašums, izbeigšanu, to pārdodot un šīs pārdošanas īstenošanu uzticot pilnvarniekam,⁴⁴ prasība, ar ko tiek lūgts konstatēt pirkuma tiesību, kura apgrūpina nekustamo īpašumu,⁴⁵ ietilpst šīs pašas regulas 24. panta 1. punktā paredzētajā izņēmuma jurisdikcijā,

Sekojoši un līdzīgi prasījumi neietilpst šā panta punkta tvērumā un izņēmuma jurisdikcijā, kurā nekustamais īpašums atrodas: prasība atcelt nekustamā īpašuma dāvinājuma aktu dāvinātāja darījumnespējas dēļ,⁴⁶ kreditora prasība par iebildumiem saistībā ar nekustamā īpašuma izsoles tiesas ceļā iegūto līdzekļu sadali,⁴⁷ prasība par spēkā neesošu atzīt kredītligumu un notariāli apstiprinātu aktu, kas attiecas uz hipotēkas izveidi no šā līguma izrietošā kredīta nodrošinājumam,⁴⁸ prasība par pirkuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu, prasība par zaudējumu piedziņu, kas radušies no nekustamā īpašuma pirkuma līguma neizpildes u. c.

Tātad EST ir devusi ļoti precīzu rāmi šā autonomā jēdziena piemērošanai, un, tikai zinot šo judikatūru, visās dalībvalstīs ir iespējams unificēti piemērot šo normu.

3.2. Jēdzieni “lieta, kuras priekšmets ir lietu tiesības” “saistībā ar nekustamā īpašuma nomu/īri”

Kā norādīts iepriekš, regulas 24. panta pirmais punkts attiecas arī uz nekustamā īpašuma īri/nomu. Šis jēdziens aptver tieši līgumus, kuru mērķis ir izmantot nekustamo īpašumu. Ja līgumam ir cits priekšmets, minētais punkts nepiemērojas.⁴⁹ Tomēr atšķirībā no iepriekš aprakstītā par prasībām saistībā ar nekustamo īpašumu prasības par līguma spēkā esamību, interpretāciju, zaudējumu piedziņu no nomnieka/īrnieka, prasības par līguma pienākumu izpildi, tostarp nomas maksas un citu izdevumu (par gāzi, ūdeni, elektrību u. tml.) iekasēšanu, būs šā jēdziena tvērumā.⁵⁰ Proti,

konkrēti attiecībā uz nekustamā īpašuma nomu/īri no EST judikatūras izriet, ka šī izņēmuma jurisdikcija ir pamatota ar komplekso raksturu, kas piemīt īpašnieka un nomnieka/īrnieka tiesiskajām attiecībām, kuras ietver virkni tiesību un pienākumu papildus tiem, kas attiecas uz nomas/īres maksu. Šīs tiesiskās attiecības ir regulētas tās valsts imperatīva rakstura tiesību aktos, kurā atrodas iznomātais/izīrētais nekustamais īpašums [...].⁵¹

Piemēram, tādas imperatīvās normas ar komplekso raksturu ir atrodamas Latvijas Dzīvojamā telpu īres likumā, kas tostarp nosaka īpašus pienākumus gan izīrētājam, gan īrniekam, dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanai un izbeigšanai, īres tiesību nostiprināšanai u. c.

⁴⁴ EST 17.12.2015. spriedums lietā Nr. C-605/14 Komu u. c., secinājums.

⁴⁵ EST 03.04.2014. spriedums lietā Nr. C-438/12 Weber, 1. secinājums.

⁴⁶ EST 16.11.2016. spriedums lietā Nr. C-417/15 Schmidt, secinājums.

⁴⁷ EST 10.06.2019. spriedums lietā Nr. C-722/17 Reitbauer u. c., secinājums.

⁴⁸ EST 14.02.2019. spriedums lietā Nr. C-630/17 Milivojevič, 4. secinājums.

⁴⁹ European Commentaries on Private international Law. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation [ed. Magnus U., Mankowski P.], ottschmidt, 2016, p. 568.

⁵⁰ EST 15.01.1985. spriedums lietā Nr. 241/83 Rosler v. Rottwinkel, 2. secinājums.

⁵¹ EST 25.03.2021. spriedums lietā Nr. C-307/19 Obala i lučice, 78. §.

Lietas fakti. Prasītājs persona A kā izīrētājs cēla prasību pret personu B par īres maksas parādu, apsaimniekošanas, komunālo pakalpojumu maksas un procentu piedziņu. Prasītājs atsaucas tostarp uz Briseles I bis regulas 24. panta pirmo punktu un Romas regulas 4. panta pirmā punkta c) apakšpunktu. Prasība apmierināta pilnībā, pamatojoties tikai uz Civillikuma, likuma “Par dzīvojamo telpu īri” un Civilprocesa likuma normām. No sprieduma nav tieši secināms, bet šajā rakstā tiek pieņemts, ka lieta bija ar pārrobežu elementu (t. i., atbildētājs ar domicilu citā valstī, izīrētais īpašums – Latvijā).⁵²

Šajā gadījumā, ja lieta bija ar ārvalsts elementu, tiesai bija pienākums piemērot Regulas 24. panta pirmo punktu un autonomi no nacionālajām tiesībām izvērtēt, vai lietas priekšmets ir lietu tiesības saistībā ar nekustamā īpašuma nomu/īri. Tad noskaidrot, vai piemērojas Romas I regula un vai tā savukārt norāda uz Latvijas tiesībām. Ja tā, tiesa varēja piemērot Latvijas tiesības strīdam pēc būtības. Teorētiski lietas iznākums nemainās, bet ES tiesību piemērošanas metodoloģija ir nepareiza.

Kopsavilkums

1. Briseles I bis regulā ir iekļauti jēdzieni, kas jāinterpretē autonomi jeb neatkarīgi no nacionālajām tiesībām, ņemot vērā gan Regulas mērķus un sistēmu, gan vispārēji atzītas starptautiskās konvencijas, piemēram, CISG, un citus ES tiesību aktus.
2. Autonomās interpretācijas mērķis ir vienveidīga Regulas piemērošana visās dalībvalstīs, tādējādi samazinot pretrunīgu spriedumu taisīšanu. Konkrētie jēdzieni nevar tikt tulkoti, piemērojot vai atsaucoties uz nacionālajām tiesībām, jo tās var būtiski atšķirties katrā dalībvalstī. Piemēram, nosakot, vai konkrētā prasījuma pamatā ir pakalpojuma līgums vai preču-pirkuma līgums atbilstoši Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunktam, nevar tikt piemērots Civillikums vai Komerclikums, bet ir jāvadās no EST prakses atziņām.
3. Autonomie jēdzieni tiek definēti regulā (piemēram, “spriedums”, “juridiskas personas domicils”), vai arī EST attiecīgos jēdzienus piepilda ar konkrētu saturu (“civillieta un komerclieta”).
4. EST ir detalizēti skaidrojusi, kā nošķirt autonomos jēdzienus “preču iegāde” un “pakalpojumu sniegšana” (Briseles I bis regulas 7. panta pirmā punkta b) apakšpunkts), arī piemērojot CISG. Tāpat, neraugoties uz atšķirīgo dalībvalstu nacionālo tiesību regulējumu un tiesību zinātnieku viedokli, EST ir konstatējusi, ka autonomais jēdziens “pakalpojuma līgums” ietver arī aizdevuma līgumu.
5. Īpaša uzmanība ir jāpievērš Briseles I bis regulas 24. panta pirmajā punktā minētajam autonomajam jēdzienam “lieta, kuras priekšmets ir lietu tiesības” ietvaram, jo tas neiekļauj pilnīgi visus prasījumus, kas saistīti ar nekustamo īpašumu, bet tikai tos, kas ir *in rem* prasījumi. Šāds tulkojums būtiski atšķiras no šajā pašā punktā minētā jēdziena “lieta, kuras priekšmets ir lietu tiesības saistībā ar nekustamā īpašuma nomu/īri”, kas ietver visus, arī blakus, prasījumus.

⁵² Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 10.05.2021. spriedums lietā Nr. C30765319, stājās spēkā 10.11.2021.

6. Šobrīd Latvijas pirmās un otrās instances tiesu praksē netiek piemērota Regulas autonomā tulkošana. Tieši otrādi, Regulas jēdzieni tiek vērtēti pārsvarā no nacionālo tiesību skatupunkta. Bet šāda pieeja ir ne tikai metodoloģiski nepareiza, bet rada arī situācijas, kad tiesas nepareizi nosaka pārrobežu strīda pakļautību un piemērojamās tiesību normas strīdam pēc būtības. Latvijas juristiem ir ciešāk jāseko līdzi EST judikatūrai.
7. Regulas tekstā ir atrodamas arī atsauces uz dalībvalsts tiesībām (piemēram, 62. panta pirmajā punktā – “fiziskas personas domicils”), kas norāda, ka šie jēdzieni nav autonomi un ir jāpiemēro nacionālās tiesības. Šāda pieeja gan rada juridiskas neskaidrības – kādēļ daži jēdzieni ir autonomi, daži ne.
8. Piemērojot katru konkrēto Briseles I bis regulas pantu, ir arī jāapsver tā piemērošanas tvērums. Piemēram, Briseles I bis regulas 7. pantā galvenais nosacījums ir, ka atbildētājam ir jābūt domicilētam ES dalībvalstī, bet prasītājs var arī nebūt ar domicilu ES. Savukārt 24. panta kontekstā galvenā piesaiste ir dalībvalsts tiesas izņēmuma jurisdikcija, tādējādi nav svarīgi, kur ir pušu domicils – ES vai ārpus tās, jebkurā gadījumā ir jāpiemēro Briseles I bis regula, ja vien ir konstatējams pārrobežu elements.